

פרשת יתרו תשפ"ו • מיהו יתרו?

Dedicated in loving memory of Ophir Agassi and David Wicks
by Elaine Agassi

שמות פרק י"ח

(א) וישמע יתרו לחן מדן חתן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו כי הוציא יקוק את ישראל ממצרים: (ב) ויבא יתרו חתן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה: (ג) ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: (ד) ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה: (ה) ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים: (ו) ויאמר אל משה אני חתנדך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה: (ז) ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האלה: (ח) ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה יקוק לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדך ויצלם יקוק: (ט) ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה יקוק לישראל אשר הצילו מיד מצרים: (י) ויאמר יתרו ברוך יקוק אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים: (יא) עתה ידעתי כי גדול יקוק מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: (יב) ויבא יתרו חתן משה עלה ויבאים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חתן משה לפני האלהים: (יג) ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב: (יד) וירא חתן משה את כל אשר הוא עשה לעם ויאמר מה הדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נאב עליך מן בקר עד ערב: (טו) ויאמר משה לחתנו כי יבא אלי העם לדרש אלהים: (טז) כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו: (יז) ויאמר חתן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה: (יח) נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבד מך הדבר לא תוכל עשהו לבדך: (יט) עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך יהיה אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את הדברים אל האלהים: (כ) והזהרתה אתה את החקים ואת התורות והודעת להם את הדך וילכו בה ואת המעשה אשר יעשו: (כא) ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שגאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: (כב) ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל וביאו אליך וכל הדבר הקטן ושפטו הם והקל מעליך ונשאו אתך: (כג) אם את הדבר הזה תעשה ויבא אלהים ויבלת עמך וגם כל העם הזה על מקמו ברא בשלום: (כד) וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר: (כה) ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל ויתן אותם ראשים על העם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: (כו) ושפטו את העם בכל עת את הדבר הקשה וביאו אל משה וכל הדבר הקטן ושפטו הם: (כז) וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו:

רש"י

(א) וישמע יתרו - מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק: יתרו - שבע שמות נקראו לו רעואל, יתרו, יתרו, חובב, חבר, קיני, פוטיאל. יתרו, על שם שיתר פרשה אחת בתורה (להלן פסוק כא) ואתה תחזה. יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב שחבב את התורה. וחובב הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד יא) מבני חובב חותן משה. ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה, ומה הוא אומר (שמות ב יח) ותבאנה אל רעואל אביהו, שהתניקות קורין לאבי אביהו אבא. בספרי: **חתן משה** - כאן היה יתרו מתכבד במשה, אני חותן המלך ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו, שנאמר (שמות ד יח) וישב אל יתרו חותנו: **למשה ולישראל** - שקול משה כנגד כל ישראל: **את כל אשר עשה** - להם בירידת המן ובבאר ובעמלק: כי הוציא ה' וגו' - זו גדולה על כולם: (ב) **אחר שלוחיה** - כשאמר לו הקדוש ברוך הוא במדן (שמות ד יט) לך שוב מצרימה, (שם כ) ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו' ויצא אהרן לקראתו, (שם כז) ויפגשוהו בהר האלהים. אמר לו מי הם הללו. אמר לו זה היא אשתי שנשאתי במדן ואלו בני. אמר לו והיכן אתה מוליכן. אמר לו למצרים. אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם. אמר לה לך אל בית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה: (ד) **ויצלני מחרב פרעה** - כשגילו דתן ואבירים על דבר המצרי ובקש להרוג את משה, נעשה צוארו כעמוד של שיש: (ה) **אל המדבר** - אף אנו יודעין שבמדבר היו, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר, מקום תהו, לשמוע דברי תורה: (ו) **ויאמר אל משה** - על ידי שליח: **אני חתנדך יתרו וגו'** - אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך צא בגין שני בניה: (ז) **ויצא משה** - כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא: **וישתחו וישק לו** - איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שנאמר (במדבר יב ג) והאיש משה: (ח) **ויספר משה לחתנו** - למשוך את לבו לקרבו לתורה: **את כל התלאה** - שעל הים ושל עמלק: **התלאה** - למי"ד אל"ף מן היסוד של התיבה והתי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה, תנופה, תקומה, תנואה: (ט) **ויחד יתרו** - וישמח יתרו, זהו פשוט ומדרשו נעשה בשרו חודודין חודודין, מיצר על איבוד מצרים, היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה: **על כל הטובה** - טובת המן והבאר והתורה. ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים, עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יצאו ששים רבוא: (י) **אשר הציל אתכם מיד מצרים** - אומה קשה: **ומיד פרעה** - מלך קשה: **מתחת יד מצרים** - כתרגומו לשון רידוי ומרות

היד שהיו מכבידים עליהם, היא העבודה: (יא) **עתה ידעתי** - מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר: **מכל האלהים** - מלמד שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבעולם שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה: **כי בדבר אשר זדו עליהם** - כתרגומו במים דמו לאבדם והם נאבדו במים: **אשר זדו** - אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו לשון (בראשית כה כט) ויזד יעקב נזיד, בקדרה אשר בשלו בה, נתבשלו: (יב) **עלה** - כמשמעה שהיא עולה כליל: **וזבחים** - שלמים: **ויבא אהרן וגו'** - ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם: **לפני האלהים** - מכאן שהנהנה מסעודה שתלמיד חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה: (יג) **ויהי ממחרת** - מוצאי יום הכיפורים היה, כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכיפורים, שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר (פסוק טז) והודעתי את חקי וגו', ומשנתנה תורה עד יום הכיפורים לא ישב משה לשפוט את העם, שהרי בשבעה עשר בתמוז ירד ושב את הלוחות, ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביום הכיפורים. ואין פרשה זו כתובה כסדר, שלא נאמר

ויהי ממחרת עד שנה שניה, אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן (פסוק כז) וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה (במדבר י כט) נוסעים אנחנו אל המקום וגוי, (שם לא) אל נא תעזוב אותנו, ואם זו קודם מתן תורה, מששלחו והלך היכן מצינו שחזר ואם תאמר שם לא נאמר יתרו אלא חובב, ובנו של יתרו היה, הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב (שופטים ד יא) מבני חובב חותן משה: **וישב משה וגוי ויעמד העם** - יושב כמלך וכולן עומדים, והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו על כך, שנאמר (פסוק יד) מדוע אתה יושב לבדך וכלם נצבים: **מן הבקר עד הערב** - אפשר לומר כן, אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום, וכאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר בו (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: (טו) **כי יבא** - כמו כי בא, לשון הווה: **לדרש אלהים** - כתרגומו למתבע אולפן, לשאול תלמוד מפי הגבורה: (טז) **כי יהיה להם דבר בא** - מי שיהיה לו דבר בא אלי: (יז) **ויאמר חתן משה** - דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך: (יח) **נבל תבל** - כתרגומו. ולשונו לשון כמישה פליישטריי"ר בלעז [לכמוש]. כמו (ירמיה ח יג) והעלה נבל, (ישעיה לד ד) כנבול עלה מגפן וגוי, שהוא כמוש על ידי חמה ועל ידי קרח, וכחו תש ונלאה: **גם אתה** - לרבות אהרן וחור ושבעים זקנים: **כי כבד ממך** - כובדו רב יותר מכחך: (יט) **איעצך ויהי אלהים עמך** - בעצה, אמר לו צא המלך בגבורה: **היה אתה לעם מול האלהים** - שליח ומליץ בינותם למקום, ושואל משפטים מאתו: **את הדברים** - דברי ריבותם: (כא) **ואתה תחזה** - ברוח הקודש שעליך: **אנשי חיל** - עשירים, שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים: **אנשי אמת** - אלו בעלי הבטחה, שהם כדאי לסמוך על דבריהם, שעל ידי כן יהיו דבריהם נשמעין: **שנאי בצע** - ששונאין את ממונם בדין כההיא דאמרינן כל דיינא דמפקין ממונא מיניה בדינא לאו דיינא הוא: **שרי אלפים** - הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף: **שרי מאות** - ששת אלפים היו: **שרי חמשים** - שנים עשר אלף: **שרי עשרת** - ששים אלף: (כב) **ושפטו** - וידונו, לשון צווי: **והקל מעליך** - דבר זה להקל מעליך. והקל, כמו (שמות ח יא) והכבד את לבו, (מלכים ב ג כד) והכות את מואב, לשון הווה: (כג) **וצוך אלהים ויכלת עמד** - המלך בגבורה אם יצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד, ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד: **וגם כל העם הזה** - אהרן נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמך: (כו) **ושפטו** - ודיינין ית עמא: **יביאון** - מייתין: **ישפטו הם** - כמו ישפטו וכן (רות ב ח) לא תעבורי, כמו לא תעברי ותרגומו דיינין אינון. מקראות העליונים הם לשון צווי, לכך מתורגמין וידונון ייתון, ידונון, ומקראות הללו לשון עשייה: (כז) **וילך לו אל ארצו** - לגייר בני משפחתו: